

'ברל כצלסון'

נקראה ע"ש מנהיג תנועת העבודה הציונית, סופר, הוגה דעות, מייסד העתון 'דבר' והוצאת 'עם עובד', אשר נפטר בירושלים בשנת 1944.

יצאה מיוון ב- 17 בנובמבר 1945 כשעל סיפונה 211 מעפילים. יומיים הייתה נתונה הספינה בתוך סערה. ב- 22 לחודש הגיעה אל מול חוף שפיים. מלאכת הורדת המעפילים נעשתה בחוף שבין סידנא עלי לשפיים בעזרת 4 סירות מפרש של הפלי"ם. דייגים ערבים שהיו בסביבה נעצרו ע"י הפלי"ם, אך דייג אחד ברח ודיווח לשלטונות. כשהגיעו הבריטים הספיקו רוב המעפילים להיטמע ביישובי הסביבה. שתי סירות הורדה נתפסו ו 12 אנשי הצוות הושמו בכלא לטרון לחצי שנה. המעפילים הבודדים שנעצרו נכלאו בעתלית.

מפרט טכני

שמות קודמים	Demetrius
שנת בניה	בחצי השני של שנות השלושים של המאה העשרים
סוג כלי השייט	ספינת משא חופית - Coaster - בנויה ברזל באורך 30 מ'. תורן ראשי 15 מ', תא הגה במרכז.
תפוסה	180 טון.
הנעה	מנוע דיזל, 100 כוחות סוס.
מהירות	8.5 קשרים

רכש והכנה

הרוכש	איש המוסד לעלייה ב', לוי שבט (שוורץ), באמצעות ה"אווד", כינוי של סוכן יווני בשם גאגאניס.
מקום הרכישה	פיראוס (Piraeus), יוון.
נתיב שייט לנמל ההכנה	הספינה הוכנה במקום רכישתה.
גילוי בריטי בשלב זה	נתגלתה ביום האחרון שלפני ההפלגה.
צוות ההכנה:	צוות 'המוסד לעלייה ב' ביוון, בראשותו של לוי שבט (שוורץ). המלווים הגיעו מהארץ ב"דלין" לבארי באוגוסט 1945 ומשם ליוון.
ארגון הספינה להעפלה	במחסן הראשי שמידותיו 12 X4 מ' סודרו מעל הרצפה שני דרגשי עץ עם מעבר ביניהם. במחסן הקטן שאורכו חמישה מטר סודר מקום לינה נוסף וכן מקום למצרכים. הוזמנו קש וברזנטים לכיסוי הדרגשים, ונבנה מטבח.

צוות ומלווים

מפקד הספינה	משה רבינוביץ – פלי"ם.
מלווים נוספים	אריה קפלן (קיפי) – פלי"ם.
גדעונים	ידידיה צפריר.
מכשיר קשר	מכשיר מתוצרת עצמית שהובא מהארץ.
רב חובל	יווני בשם פטרו.
צוות	5 ימאים יוונים : קפטן מיציס, מכונאי, מלח ראשי, מלח ומלח שני.

העלאת מעפילים

נמל / אזור ההעלאה	לווריון (Lavrion), 60 ק"מ דרומית מזרחית לאתונה, ליד כף סוניון (Sunion) .
יחס השלטונות	ההכנות וההפלגה לא הופרעו על ידי השלטונות המקומיים.
מספר מעפילים	211
מוצא ושיוך תנועתי	204 יהודים מיוון, שניים מרומניה, אחד מהונגריה, שלושה מפולין, אחד מיגוסלביה. 131 מהמעפילים היו יצאי מחנות ריכוז, 71 פרטיזנים, תשעה שבויי מלחמה לשעבר ו- 15 במסגרת עליית הנוער.
מחנה המעפילים	בקרב אתונה.
דרך הגעה לאזור ההעלאה	המעפילים הובאו בכלי רכב מוולוס (Volos) ומסלוניקי למחנה הסמוך לחוף, שממנו הפליגה הספינה.
ההעלאה	בשעות הערב, באמצעות הסירות שהספינה הייתה מצוידת בהן. ההעלאה בוצעה על ידי צוות הספינה .

ההפלגה

תאריך ההפלגה ושעה	16 בנובמבר 1945, לאחר חצות (אור ל- 17 בנובמבר), בים סוער ללא הפרעות.
נתיב ההפלגה	מלווריון לאי התורכי Kastellorizon מזרחית לרודוס, מפרץ אדנה (Adana) דרך איי הדודקנז (Dodecanese) בין רודוס לכרתים, צפונית לרודוס, לאורך החוף הדרומי של תורכיה, מצפון לקפריסין, ומשם לכיוון חופי הארץ.
אירועים בדרך	הספינה יצאה בים סוער, ולאחר שלוש שעות עגנה באחד האיים. ב- 17 בנובמבר בשעה 21:00 חידשה את הפלגתה במהירות 8 - 7.5 קשרים, והים היה שקט. לאחר שעברה את האי Kastellorizon שהיה בשליטה אנגלית, התחוללה סערה, והספינה נאלצה לעגון במפרץ סגור שבין האי ל- calaoconia שבחוף התורכי. לא היו אירועים נוספים פרט לעימות עם הבריטים.

עימות עם הבריטים

גילוי וליווי בריטי	יום לאחר הפלגת הספינה מיוון, זומן אהוד אבריאל למפקדת הצבא הבריטי באתונה, ושם נאמר לו על ידי קצין בולשת בריטי שעליו לעזוב את יוון בגלל אחריותו להפלגת 'ברל כצנלסון'. ב- 21 בנובמבר בשעה 16:30, בהיות הספינה בין קפריסין לחיפה, חג מעליה מטוס דו מנועי. מטוס נוסף נראה טס צפונה. ב- 22 בנובמבר בשעה 11:00 שוב הגיע מטוס. לאחר מכן לא היה כל עימות עד חופי הארץ.
הכנות לעימות והוראות	לא היו שום הוראות מן הארץ כיצד להתנהג במקרה של תפיסה.
ההורדה, העימות ותוצאותיו	הספינה התקרבה לחוף ב- 22 בנובמבר 1945 בשעה 16:00. בשעה 21:30 החלו להוריד את העולים בנקודה שבין סידנא עלי לשפיים, באמצעות ארבע סירות שהגיעו מבסיס הפלי"ם. בשעה 22:00 הגיעה משחתת בריטית לקרבת מקום והורידה סירה גדולה ובה עשרה חיילים מזוינים. באותה עת נותרו על הספינה רק 11 מעפילים, שני מלווים ו'הגדעוני'. 6 חיילים עלו על הסיפון. ידידיה צפריר השמיד את מכשיר הקשר .

חילוץ מלווים

אריה קפלן קפץ למים ושחה לחוף, משה רבינוביץ וידידיה צפריר נתפסו והועברו לעתלית, ושהו שם עד לשחרורם באמצעות סרטיפיקטים.	החילוץ
---	--------

תוצאות

200 מעפילים הצליחו להגיע לחוף ולהתפזר ביישובי הסביבה, 11 מעפילים שנשארו על הספינה הועברו למחנה מעצר בריטי בעתלית. שתי סירות פלי"ם שהעבירו את אחרוני המעפילים לחוף נתפסו בים הפתוח, 12 "הדייגים" אנשי צוותן נעצרו והועברו למחנה המעצר בלטרון, ביניהם שני מפקדי הסירות יוסף אלמוג ויוסף דרור. כפעולת תגמול, תקף הפלמ"ח, ב- 24 בנובמבר, את משטרת סידנא עלי, ואת משטרת החוף בגבעת אולגה. הבריטים הגיבו בחיפוש אלים בקיבוצים גבעת חיים ושפיים, שהסתיים במותם של 9 מאנשי היישוב מאש חיה שנורתה עליהם. מקץ שישה חודשים שוחררו 12 אנשי הפלי"ם.	לאן הגיעו המעפילים
---	--------------------

שונות

'ברל כצנלסון' הייתה ספינת המעפילים הראשונה לאחר מלחה"ע השנייה אשר נתפסה על ידי הבריטים. בעקבות תפיסת הספינה פוצץ הפלמ"ח כאמור לעיל את משטרות סדני עלי וגבעת אולגה. בשלב זה נקרא הצי הבריטי להטיל סגר על חופי הארץ. הכוח שהוקם נקרא: The Palestine Patrol.

אחד המעפילים בספינה היה שלמה ארוך - מתאגרף יהודי מפורסם בזמנו מסלוניקי. שלמה היה ניצול שואה מאושוויץ, שניצל בזכות כשרון האגרוף שלו. בשנת 1989 הופק בהוליווד הסרט Triumph of the Spirit (עם סט צילומים באושוויץ, לראשונה עבור סרט) בכיכובו של ויליאם דפו. הסרט פורסם כסיפור קורותיו בשואה של שלמה. לשלמה היה חבר טוב בשם ג'קו רצון, אף הוא מתאגרף ידוע מסלוניקי וניצול שואה בדרך דומה (העפיל בספינה 'חביבה רייק'). ג'קו טען שלמעשה הסרט מתאר את קורות חייו שלו ואף התנהל משפט בנושא שהסתיים בפשרה כספית.